

Spółdzielnie socjalne jako jeden z instrumentów gospodarki społecznej

Danuta Mierzwa

*Katedra Ekonomiki i Organizacji Rolnictwa,
Akademia Rolnicza we Wrocławiu
pl. Grunwaldzki 24A, 50-363 Wrocław
e-mail: mierzwa@ekonom.ar.wroc.pl*

Słowa kluczowe: spółdzielnia socjalna, gospodarka społeczna, przedsiębiorczość

Wstęp

Ekonomia społeczna w UE tworzy 6,4 mln miejsc pracy, co stanowi 4,4% całkowitego zatrudnienia. Według badań Uniwersytetu Johna Hopkinsa 84% tych miejsc pracy związane jest z 4 obszarami działania: usługami socjalnymi, ochroną zdrowia, edukacją oraz badaniami naukowymi, kulturą i zagospodarowaniem wolnego czasu. Ekonomia społeczna proponuje model gospodarki, która poprzez swoje działania umacnia struktury społeczne, w tym sensie, że jako „gospodarka obywatelska” oparta jest na dążeniu do osiągnięcia sprawiedliwości społecznej [6, 14].

Podmioty ekonomii społecznej zorganizowane są w federacje i instytucje w sektorach gospodarczych i społecznych. Są one mocno zakorzenione w środowisku lokalnym, zwłaszcza poprzez znaczną liczbę agencji działających na rzecz jego rozwoju.

Organizacje ekonomii społecznej określają się same jako instytucje gospodarki obywatelskiej i przedsiębiorstwa, których głównym celem jest zasada solidarności społecznej i powszechnego dobra, które nie dzielą swojego zysku tylko pomiędzy swoich udziałowców.

Komisja Europejska po raz pierwszy dostrzegła znaczenie ekonomii społecznej w tworzeniu nowych miejsc pracy przez przedsiębiorstwa typu non-profit, do których niewątpliwie zalicza się spółdzielnie socjalne. Biorąc pod uwagę doświadczenia krajów UE w rozwoju przedsiębiorstw typu non-profit autorka artykułu pragnie zaprezentować znaczenie spółdzielni socjalnych jako jednego z ważniejszych czynników do samoorganizacji i przedsiębiorczości społecznej. Spółdzielnie socjalne dają większą możliwość tworzenia zatrudnienia w skali lokalnej w takich obszarach działania, które nie są obsługiwane ani przez sektor prywatny, ani przez państwo.

Regulacje prawne dotyczące przedsiębiorstw społecznych w krajach UE

W krajach dawnej Unii Europejskiej przedsiębiorstwa społeczne przyjmują formy prawne: stowarzyszeń i spółdzielni (Szwecja), towarzystw spółdzielczych i spółdzielni solidarności społecznej (Włochy), spółek (Hiszpania), towarzystw przemysłowych i związków oszczędnościowych (Wielka Brytania). W wielu krajach członkowskich UE brak jest prawnej definicji przedsiębiorstwa społecznego i istnieje wielość form prawnych tych przedsiębiorstw. Jednak w większości tych krajów przedsiębiorstwo społeczne przyjmuje główne formy prawne (spółdzielni, stowarzyszeń lub fundacji). Regulacje prawne funkcjonowania tych przedsiębiorstw w wybranych krajach UE przedstawiono poniżej:

Belgia

Od 1995 r. przedsiębiorstwa społeczne mogą wybrać między statusem stowarzyszenia *non-profit* a spółką o celu społecznym. Według prawa belgijskiego przedsiębiorstwo to może przyjąć status takiej spółki, gdy spełnia następujące kryteria:

- partnerzy nie działają tylko dla zysku;
- przedsiębiorstwo silnie określa cel społeczny;
- dzielenie zysku jest zgodne z przyjętym celem społecznym;
- przedsiębiorstwo ma obowiązek opracowania raportu informującego odnośnie wydatków inwestycyjnych, kosztów personelu i kosztów działalności operacyjnej;
- w razie likwidacji przedsiębiorstwa pozostająca nadwyżka po wypłaceniu wszelkich należności przeznaczona jest na cele społeczne;
- każdy pracownik po roku nienagannej pracy staje się partnerem w przedsiębiorstwie [10].

Wielka Brytania

Zgodnie z definicją rządu brytyjskiego „przedsiębiorstwo społeczne to instytucja prowadząca działalność gospodarczą, która ma na celu realizację powinności społecznych i która inwestuje nadwyżki na cele społeczne zamiast kierować się zasadą osiągnięcia maksymalnego zysku na rzecz akcjonariuszy lub właścicieli” [1].

Przedsiębiorstwo społeczne może występować w formie spółdzielni lub *voluntary organizations* – tłumaczone jako organizacje dobrowolne lub ochotnicze. Nie istnieje odrębne prawo dotyczące spółdzielni i przedsiębiorstw społecznych. Najczęściej występują one jako spółki z ograniczoną odpowiedzialnością.

Irlandia

W Irlandii przedsiębiorstwa społeczne przyjmują postać spółek z ograniczoną odpowiedzialnością, towarzystw przemysłowych lub oszczędnościowych, spółdzielni bądź trustów. Najczęściej są to: przedsiębiorstwa społeczne integracji zawodowej,

przedsiębiorstwa społeczne w zakresie budownictwa społecznego, spółdzielnie oszczędnościowo-kredytowe, przedsiębiorstwa społeczne świadczące usługi indywidualne i sąsiedzkie, przedsiębiorstwa społeczne rozwoju lokalnego [5].

Finlandia

Fińskie przedsiębiorstwo społeczne występuje w formie prawnej stowarzyszeń i spółdzielni (np. mieszkaniowych i wiejskich). Spółdzielnie wiejskie prowadzą m.in. sklepy wiejskie, usługi pocztowe, bankowe, szkoły podstawowe, usługi zdrowotne.

Szwecja

System szwedzkiego rozwoju spółdzielczego jest niezwykle interesującym przypadkiem rozwoju organizacyjnego wysoce upolitycznionego. Wyodrębnić tu można głęboko zakorzenione tendencje do tworzenia formalnych instytucji, które odzwierciedlają jednoznaczne formy organizacyjne. Stabilny rdzeń organizacyjny tego systemu to sposób jego finansowania, który ma charakter publiczny. Prowadzi on do stabilności i ciągłości oraz wymusza na swoich beneficjentach stałą reorganizację i dbałość o rozwój lokalny. Zarówno konstrukcja prawna, jak i brak angażowania się władz w działanie tych organizacji, które funkcjonują już od dwudziestu lat, przyczyniły się do ich sukcesu. Głównym atutem tych organizacji jest zdolność reformowania celów, tak aby dopasować się do zmieniającego się otoczenia. Kluczem zrozumienia siły omawianej organizacji jest adaptacja struktury oraz utrzymywanie równowagi między społecznością a stowarzyszeniem, ośrodkami centralnymi i regionalnymi, a także przedsiębiorczość i służba publiczna [11].

Włochy

Pierwsze spółdzielnie socjalne pojawiły się we Włoszech pod koniec lat siedemdziesiątych. Długo jeszcze brakowało ram prawnych uwzględniających zarówno społeczne jak i produkcyjne cele tych podmiotów. Ustawa nr 381 z 1991 r. ostatecznie uregulowała tę kwestię. Wymienia ona dwa typy spółdzielni socjalnych. Pierwszy typ (A) świadczy usługi socjalne i edukacyjne, drugi (typ B) – podejmuje działalność rolniczą, przemysłową, handlową, służąc integracji osób mających problemy z wejściem na rynek pracy. Pierwszy typ ma więc naturę przedsiębiorstwa, choć może działać wyłącznie w sferze usług socjalnych, podczas gdy drugi skupiony jest na integracji zawodowej osób trwale bezrobotnych [7]. Nie istnieją systematyczne analizy upowszechniania przedsiębiorstw społecznych integrujących poprzez pracę, z wyjątkiem kilku badań lokalnych i krajowych. Bardzo uogólnioną ocenę rozpowszechnienia tego rodzaju przedsiębiorstw społecznych w niektórych krajach europejskich zaprezentowano w tabeli 1.

Tabela 1. Typy przedsiębiorstw społecznych w krajach dawnej Unii Europejskiej

Dziedzina działalności	Kraj	Liczba	Typy przedsiębiorstw społecznych
Usługi na rzecz osób niesamodzielnych i wykluczonych społecznie	Austria		Children's Groups – organizacje opieki nad małymi dziećmi przy udziale rodziców
	Francja	750	żłobki rodzicielskie – organizacje opieki nad małymi dziećmi w części kierowane i zarządzane przez rodziców; żłobki są organizowane w ramach sieci krajowej Association des Collectifs d'Enfants, de Parents et de Professionnels (ACCEP) – Stowarzyszenie Dzieci, Rodziców i Pracowników Zawodowych
	Dania	50	opholdssteders (mieszkania społeczne) – struktury pomyslane jako alternatywa dla tradycyjnych instytucji przeznaczonych dla dzieci i młodzieży mających trudności; nacisk kładzie się na wychowanie i opiekę
	Wielka Brytania	400	home care co-ops (spółdzielnie opieki domowej) zatrudniające swoich członków, głównie kobiety mające obowiązki rodzinne, w niepełnym wymiarze godzin
	Szwecja	50	LKUs – spółdzielcze agencje rozwoju lokalnego organizowane na poziomie krajowym (fku), powołane w celu rehabilitacji i integracji społecznej osób niepełnosprawnych umysłowo
	Włochy	nieznana	spółdzielnie społeczne typu A świadczące usługi zdrowotne i szkolenia na mocy Ustawy o spółdzielniach społecznych z 1991 r.
	Portugalia	50	CERCIs – spółdzielnie prowadzące usługi wychowania i rehabilitacji dzieci niepełnosprawnych
Przywracanie do zatrudnienia przez pracę	Belgia	140	przedsiębiorstwa szkolenia poprzez pracę (EFT) i przedsiębiorstwa włączania do zatrudnienia (Invoegbedrijven) na północy kraju; te ostatnie popierane przez regiony, są silnie ukierunkowane rynkowo i oferują długoterminowe zatrudnienie
	Włochy	1463	spółdzielnie społeczne typu B aktywne w dziedzinie przywracania do zatrudnienia grup znajdujących się w trudnej sytuacji (na mocy Ustawy o spółdzielniach społecznych z 1991 r.)
	Niemcy	nieznana	Soziale Betriebe – „przedsiębiorstwo społeczne” zorientowane rynkowo i korzystające z czasowej pomocy publicznej. Ich celem jest tworzenie miejsc pracy oraz wspieranie rozwoju ekonomicznego przy jednoczesnym dążeniu do integracji społecznej i zawodowej osób długotrwale bezrobotnych. Miejsca pracy tworzone są w już istniejących przedsiębiorstwach prywatnych, albo w uruchamianych nowych przedsiębiorstwach
	Luksemburg	nieznana	stowarzyszenia (niekiedy spółdzielnie) przywracania do zatrudnienia przez pracę i działalność gospodarczą, aktywne w wielu dziedzinach (ochrona środowiska, rolnictwo, budownictwo, recykling odpadów); większość to projekty pilotażowe subsydiowane przez państwo

Dziedzina działalności	Kraj	Liczba	Typy przedsiębiorstw społecznych
	Hiszpania	nieznana	przedsiębiorstwa integracji przez pracę osób niepełnosprawnych lub wykluczonych z tradycyjnego rynku pracy; działalność firm społecznych polega na oferowaniu dostępu do przejściowego zatrudnienia, mającego umożliwić zintegrowanie zawodowe osób trwale bezrobotnych zamiast długofalowego tworzenia miejsc pracy „chronionej”
Rozwój lokalny	Finlandia	85	labour co-ops – spółdzielnie pracy organizowane na poziomie regionalnym w dziewięciu Cooperative Development Agencies (CDA), stanowią istotny czynnik rozwoju gospodarki lokalnej i regionalnej. Spółdzielnie te różnią się od tradycyjnych spółdzielni pracowniczych tym, że proponują innym przedsiębiorstwom podwykonawstwo w ramach umiejętności swoich członków
	Holandia	nieznana	Buurt Beheer Bedrijven (BBB) – niezależne przedsiębiorstwa lokalnego rozwoju oferujące mieszkańcom dzielnic upośledzonych możliwość wykonywania w zamian za wynagrodzenie prac związanych z utrzymaniem i remontami mieszkań prywatnych oraz wspólnej infrastruktury lub świadczenia usług społecznych w sąsiedztwie
	Grecja	20	spółdzielnie turystyczne tworzone przez kobiety z regionów wiejskich o potencjale turystycznym, oferujące usługi noclegowe, restauracyjne, drobne rzemiosło
	Irlandia	26	przedsiębiorstwa o zróżnicowanym charakterze prawnym, stawiające sobie za cel wspólnotowy rozwój lokalny przez działalność m. in. w zakresie rozwoju budownictwa społecznego, włączania do zatrudnienia, pomoc kredytową (credit unions) i tzw. usługi bliskiego zasięgu

Źródło: Santuari ; Defourny, 2002 (zestawienie własne).

Przykłady rozwoju spółdzielni socjalnych w Polsce

W Polsce była bogata tradycja gospodarki spółdzielczej zwłaszcza wśród grup społecznych mało zamożnych, która sięgała okresu zaborów i Drugiej Rzeczypospolitej. Niestety ruch spółdzielczy i samorządne organizacje obywatelskie zostały upaństwowione w okresie PRL. Dopiero po 1989 r. rozpoczął się proces stopniowej odbudowy instytucjonalnej naszej gospodarki społecznej [3]. W skład tej gospodarki wchodzi organizacje pożytku publicznego, spółdzielnie kredytowe, spółdzielnie socjalne oraz organizacje non-profit i zakłady aktywizacji zawodowej dla osób niepełnosprawnych.

Inspiratorem zakładania spółdzielni socjalnych w Polsce była Fundacja Pomocy Wzajemnej Barka z Poznania założona przed 15 laty. Wydzierżawiła ona teren starej zajezdni tramwajowej, gdzie założyła zakład stolarski, introligatornię, pracownię

krawiecką. Fundacja ta zatrudniała osoby bezdomne i trwale bezrobotne. Na początku tworzono quasi-spółdzielnie funkcjonujące w ramach działalności gospodarczej fundacji. Wzorce czerpano z przedwojennych tradycji polskiego ruchu spółdzielczego oraz najlepiej sprawdzającego się w świecie modelu włoskich spółdzielni socjalnych.

Wzrost ilościowy spółdzielni socjalnych nastąpił dopiero w 2005 roku, gdy Ministerstwo Płac i Polityki Społecznej zdecydowało wesprzeć spółdzielnie socjalne poprzez projekt Regionalnych Funduszy Ekonomii Społecznej. W kraju działa już blisko 40 takich spółdzielni. Brak w dalszym ciągu unormowań prawnych dla funkcjonowania tych podmiotów. Projekt ustawy o spółdzielniach socjalnych jest już gotowy i ma być wkrótce uchwalony. Jej założenia są zgodne ze strategią lizbońską i prawem wspólnotowym o przeciwdziałaniu wykluczeniom społecznym. Członkami takiej spółdzielni mogą być osoby bezrobotne oraz niepełnosprawne. Spółdzielnia musi liczyć minimum 5, a maksimum 50 członków [8]. Mają prawo do refundacji składek ZUS oraz możliwość dofinansowania w Urzędzie Pracy do 300% średniej krajowej pensji (obecnie ok. 7 tys. zł) na osobę. Mają one być zwolnione z opłat rejestrowych (wpis do KRS, do monitora sądowego i gospodarczego) oraz z podatku od osób prawnych (CIT) w zakresie reintegracji. Jeśli więc spółdzielnia osiągnie dochód, będzie mogła pomniejszyć go o wszelkie wydatki na warsztaty integracyjne, terapie psychologiczne czy szkolenia. A mniejszy dochód to mniejszy podatek. Przeciwno zwolnieniom podatkowym jest Krajowa Izba Gospodarcza, Polska Konfederacja Pracodawców Prywatnych „Lewiatan”. Przedsiębiorcy zapewniają, że projekt ten narusza konkurencję na rynku. Spółdzielnie z dodatkowymi ulgami podatkowymi będą mogły bowiem produkować dużo taniej niż firmy, którym ulgi nie przysługują [2].

Rozwój krajowej gospodarki społecznej jest uwarunkowany politycznie oraz ekonomicznie i postępuje powoli, jednak wyraźnie. Przyczyniają się do tego oddolne inicjatywy polskiej gospodarki, instytucje międzynarodowe oraz wsparcie władz lokalnych i przedsiębiorców, a zwłaszcza w ostatnim czasie inicjatywy legislacyjne rządu polskiego.

Spółdzielnia socjalna „Razem”. Spółdzielnia ta powstała w grudniu 2005 r. w Stalowej Woli jako pierwsza w regionie podkarpackim. Założyło ją kilka kobiet. Z pomocą Rzeszowskiej Agencji Rozwoju Regionalnego opracowano biznesplan na podstawie którego kobiety otrzymały 15 tys. zł na rozpoczęcie działalności. Zajmują się one sprzątaniami, przygotowaniem posiłków, bawieniem dzieci oraz szyciem flag i transparentów. Obecnie planują kupić rowery i uruchomić usługi kurierskie. Pomyśłów na działalność jest dużo, ale trzeba robić to, co członkowie najlepiej potrafią.

Spółdzielnia WWW Promotion. Jest to spółdzielnia socjalna, której członkami są wyłącznie osoby niepełnosprawne. Podstawą jej działalności jest telepraca, tj. zakładanie stron internetowych www, grafiki reklamowej, administrowanie serwisem oraz usługi translatorskie.

Żarska Spółdzielnia Socjalna. Należy do niej 5 osób, 4 były bez pracy dwa lata. Członkowie planują zająć się szkoleniami dla bezrobotnych. W ramach Euroregionu Sprewa-Nysa-Bóbr nawiązali oni współpracę z niemiecką spółdzielnią socjalną i wymieniają doświadczenia w sprawie prowadzenia bufetów w szkołach. Chcą uruchomić całodobowe pogotowie hydrauliczne, a także przyjmować od samorządów zadania związane ze sprzątaniami i porządkowaniem terenów zielonych. Liczą, że uda im się utworzyć 20 miejsc pracy dla długotrwale bezrobotnych i wykluczonych z rynku pracy. Chcą na takich samych zasadach jak organizacje pozarządowe startować w konkursach, pozyskiwać środki unijne i samorządowe.

Spółdzielnia Łuksja. Łuksja istnieje ponad 55 lat. Zajmuje się produkcją eleganckiej odzieży damskiej. Zatrudnia około 500 osób, w tym ponad 60% stanowią osoby niepełnosprawne. Głównym profilem firmy jest produkcja oraz przerób uszlachetnionej odzieży damskiej i odzieży sportowej. Około 95% produkcji trafia na eksport, głównie do Niemiec i Francji. Na rynek krajowy oprócz eleganckiej odzieży damskiej spółdzielnia szyje dodatkowo bieliznę pościelową i stołową, artykuły reklamowe oraz konfekcyjne wyroby dla hoteli i pensjonatów. W profilu działalności występuje jeszcze branża papiernicza – głównie są to opakowania tekturowe na własne potrzeby i potrzeby lokalne.

Spółdzielnię odróżnia od innych niespółdzielczych zakładów odzieżowych, przede wszystkim to, iż zatrudnieni w niej pracownicy mogą korzystać z kompleksowej rehabilitacji zawodowej i społecznej. Usługi świadczy doświadczona kadra lekarzy i wysokiej klasy specjaliści. Pakietem usług rehabilitacyjnych objęci są również renciści i emeryci spółdzielni. Demokratyczne zarządzanie spółdzielnią pozwala pracownikom włączać się w kształtowanie strategii spółdzielni i podejmowania decyzji ważnych dla jej funkcjonowania. Zdaniem pani dyrektor „Ażeby prowadzić długofalową politykę zatrudnienia w spółdzielczych zakładach produkcyjnych oraz kompleksowo rozwiązywać problemy osób niepełnosprawnych z uwzględnieniem ich potrzeb medycznych, zdrowotnych i społecznych prawo szczególne do zatrudnienia osób niepełnosprawnych – winno być stabilne, a dofinansowanie do zatrudniania tych osób winno być proste w uzyskiwaniu i nie budzić wątpliwości interpretacyjnych i rozliczeniowych” [15].

SKOK. Sukcesem polskiej gospodarki społecznej jest rozwój spółdzielni kredytowo-oszczędnościowej (SKOK). O dorobku SKOK można mówić w dwóch wymiarach. Po pierwsze – to ponad 1367 tys. gospodarstw domowych obsługiwanych przez Spółdzielcze Kasy Oszczędnościowo-Kredytowe, to 1538 placówek w całej Polsce, to wreszcie 5 mld złotych zgromadzonych oszczędności. To nie jest jednak najważniejszy efekt tej działalności. Ważniejszym jest stworzenie instytucji powszechnie dostępnej i całkowicie odmiennej od typowych instytucji finansowych działających w Polsce. SKOK nie stawia sobie za cel uzyskanie zysku, ale tworzenie korzystnej oferty usług dla swoich członków. Jest to instytucja samopomocy kredytowej, która osiągnęła wielki sukces dzięki dostępności i powszechności usług. Wielu ludzi mogło

zrealizować swoje zamierzenia dzięki uzyskanym środkom finansowym. SKOK posiada dobre umocowanie w przepisach na podstawie odrębnej ustawy z dnia 14 XII 1995 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych [12] oraz prawa spółdzielczego [13] w zakresie nie uregulowanym ww. ustawą.

Przyjęty przez ustawodawcę model organizacyjny oraz konstrukcja prawna SKOK i Kasy Krajowej okazały się efektywne zarówno z punktu widzenia bezpieczeństwa zgromadzonych w kasach oszczędności jak też efektywności. System dobrze chroni kasy przed utratą wypłacalności a samorządowy charakter nadzoru, który można określić mianem nadzoru wewnętrznego jest dopasowany do specyfiki działalności kas.

Podobnie jak na całym świecie, w Polsce członkami SKOK są osoby niezamożne, dysponujące dochodami w dolnych granicach statystycznych. Tacy ludzie stanowią większość społeczeństwa w każdym kraju. Nawet w Stanach Zjednoczonych do takich kas należy 85 mln Amerykanów. Potencjalny rozwój SKOK można ocenić z perspektywy rozwiniętych gospodarek rynkowych. I tak, w USA ok. 43,5% populacji należy do unii kredytowych, w Kanadzie 22,4%, w Australii 26,9%, w Irlandii 72,5%. Tamtejsze organizacje działają od 50–70 lat i pomimo rozwoju innych instytucji finansowych nadal zachowują znaczącą zdolność rozwoju [4].

Podsumowanie

Dotychczasowe doświadczenia gospodarki społecznej realizowane w Polsce i za granicą wskazują na wyraźne korzyści we wspomaganiu rozwoju lokalnego i lokalnego zatrudnienia. Stwarza to realną szansę na przewyciężanie mitu gospodarki wolnorynkowej, jako jedynego mechanizmu rozwoju w kierunku bardziej demokratycznej koncepcji, tj. gospodarki opartej na partnerstwie publiczno-społeczno-prywatnym. Dotychczasowe organizacje polskiej gospodarki społecznej podjęły inicjatywy w zakresie integracji społecznej i zawodowej najuboższych, budownictwa społecznego, a także pomocy w formie kredytów dla mniej zamożnych gospodarstw domowych oraz małych firm. Rozwinęły również usługi społeczne oparte na pragmatyzmie, które mogą stanowić siłę napędową aktywizacji obszarów wiejskich.

Literatura

- [1] Defourny J. 2002. Przedsiębiorstwo społeczne w poszerzonej Europie. Koncepcja i rzeczywistość. DTL, »www.praca.gov.pl«.
- [2] *Gazeta Wyborcza* – Spółdzielnie bez podatku. Nr 48 (5056), 26 lutego 2006.
- [3] Juros A. 2002. Przedsiębiorczość obywatelska w kształtowaniu ekonomii społecznej w Polsce. W: *W stronę aktywizacji polityki społecznej* – red. T. Kazimierczak i M. Rymsza. Instytut Spraw Publicznych, Warszawa.

- [4] Kamiński W. 2006. SKOK jako przedsiębiorstwo ekonomii społecznej. Konferencja nt. Gospodarka społeczna – praca i solidarność, Uniwersytet Warszawski i Krajowa Rada Spółdzielczości, 6–7 lutego 2006 r., Warszawa.
- [5] Leś E., Nałęcz S. 2004. Praca dla grup wykluczonych o obniżonej zdolności do pracy. Raport o rozwoju społecznym. Polska 2004. UNDP. CASE, Warszawa.
- [6] Leś E. 2005. Nowa ekonomia społeczna. Wybrane koncepcje. Trzeci Sektor, Nr 2, Uniwersytet Warszawski.
- [7] Loss M. 2005. Spółdzielnie socjalne we Włoszech. Trzeci Sektor, Nr 2, Uniwersytet Warszawski.
- [8] *Rzeczypospolita*, 4 stycznia 2006, Kraj 5.
- [9] Santuari C.B.A. 2005. Przedsiębiorstwa społeczne we Włoszech. Doświadczenia spółdzielni społecznych. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa.
- [10] Social Enterprises. OECD, Paris 1999.
- [11] Stryjan Y. 2006. Szwedzki system rozwoju spółdzielczego. Södertörns högskola Sztokholm. Konferencja nt. Gospodarka społeczna – praca i solidarność, Uniwersytet Warszawski i Krajowa Rada Spółdzielczości, 6–7 lutego 2006 r., Warszawa.
- [12] Ustawa z dnia 14 grudnia 1995 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych. Dz. U. 1996, nr 1, poz. 2.
- [13] Ustawa z dnia 16 września 1982 r. Prawo spółdzielcze. Tekst jednolity, Dz. U. 2003, nr 188, poz. 1848.
- [14] Wolkowiński P. 2006. REVES – Europejska Sieć Miast, Regionów i Gospodarki Społecznej. Konferencja nt. Gospodarka społeczna – praca i solidarność, Uniwersytet Warszawski i Krajowa Rada Spółdzielczości, 6–7 lutego 2006 r., Warszawa.
- [15] Żuk Z. 2006. Prezentacje spółdzielni. Konferencja nt. Gospodarka społeczna – praca i solidarność, Uniwersytet Warszawski i Krajowa Rada Spółdzielczości, 6–7 lutego 2006 r., Warszawa.

Social cooperatives as one of the instruments of social economy

Key words: social co-operative, social economy, entrepreneurship

Summary

Paper discussed the experience of the EU countries and Poland concerning formation of a new trend in economics, the social economy, based on development of social co-operatives.

Establishing of these subjects is an example of fact that the market economy system is not the only mechanism of local development. The Polish achievements so far have been rather modest, that is why the initiatives of social and professional integration of the poorest have been launched in order to patch this part of Polish reality.